

A jelenkori történelem tanításának problémái

ALKALMAZOTT HUMÁNTUDOMÁNYI INTÉZET

történelemtanítás, történelemtankönyv, történelemszemlélet, jelenkor, 1956

XX. századi történelmünk oktatása bővelkedik *érzékeny pontokban*¹ mind a történelmi tények kutatása, értékelése, mind a tanítása szempontjából. Vajon miért éppen a jelenkor értelmezése érint minket a legérzékenyebben és vet fel ennyi megoldatlan problémát? Talán azért, mert a korábbi századok történéseire már módunk van nagyobb időtávlatból tekinteni, generációk sora dolgozta azokat fel emlékezetében, formálta legendává, mítosszá. A történettudomány pedig feltárta a fellelhető tényeket, számos problémára adekvát választ adott. Így módon a régi korok eseményei „történelemmé szelidültek”, s bármily felkavaróak is voltak azok a maguk idejében (gondoljunk csak akár a tatárjárásra, török dúlásra, vagy éppen az 1848–49-es szabadságharcra és annak megtorlására), mégsem hatnak ránk olyan megrázó erővel, mint a *rettenetes huszadik század*. Az elmúlt század, s különösen annak második fele még nem „szelidült” történelemmé. Szereplői köztünk élnek, következményei, bizonyos intézményei, beidegződései máig hatnak, forrásait pedig sokszor megsemmisítették, vagy éppen évtizedekre titkosították. A történelem érzékeny pontjai heves érzelmi reakciót váltanak ki azokból a kortársakból, akik átéltek őket. Így merül fel az *értelmezés tapintatának problémája*, melyről *Hayden White* a holokauszt tanulmányozásával kapcsolatban ír: „vitathatónak és izléstelennek tűnik módszertani kérdésekkel szórakozni olyan eseménnyel kapcsolatban, amely annyira szörnyű, hogy akik megtapasztalták, ... alig viselik el, ha hallaniuk kell róla”.² Nem véletlen, hogy a történelmi értékelést megelőzve a *művészetek* képesek elsőként és leghatásosabban arra, hogy a megmagyarázhatatlannak, feldolgozhatatlannak tűnő történéseket megszólaltassák, megjelenítsék, újra átélhetővé tegyék számunkra. Így járul hozzá a szépirodalom, a képzőművészet vagy a zene múltunk jobb megértéséhez, az *emlékezet történelemmé szelidítéséhez*.

Vannak, akik a fenti problémákból kiindulva eleve megkérdőjelezik a közelmúlt oktatathatóságát. Feldolgozatlanságra, bizonyos politikai veszélyekre, érdekekre hivatkozva legszívesebben mellőznék az 1945 utáni események tanítását. A történelemtanárok többsége viszont egyetért abban, hogy a *közelmúlt történelmének tanítása* – minden nehézsége ellenére – *megkerülhetetlen feladatunk*. Mai problémáink gyökerei ide nyúlnak vissza, a jelenben eligazodni akaró ember kérdéseire választ XX. századi történelmünk tanulmányozásával kaphat.

Hogyan tanítsuk közelmúltunk történelmét? Tudnunk kell, hogy a történelemtanítás soha nem volt ideológiától mentes, és ma sem az. A történelemtankönyvekben fedezhetők fel legnyilvánvalóbban az éppen hatalmon lévő elit értékrendje, eszményképei. Emellett a történelemtanításban érzékelhetők a tanár nézetei, személyes beállítottsága. Az ún. *értéksemleges történelemtanítás*³ személytelen, túl steril, így hatástalan és hiteltelen is. „Értéksemleges” oktatásban nem valósíthatók meg a tantárgy nevelési feladatai. A történelemtanításnak feltétlenül értékközvetítő szerepet kell vállalnia.

A történelemtanároktól elvárt szakmai követelmény a hiteles, élményszerű, kompetencia alapú történelemtanítás. *Hiteles történelemtanítás* csak a történettudomány által feltárt és igazolt tényeken alapulhat. Tapasztalatom szerint a legérzékenyebb kérdések feltárásához a *tények szó szerinti krónikája*⁴ az egyik legadekvátább eljárás, mely képes megállni az igazsághűség próbáját, és a tanulóknak lehetőséget nyújt az önálló véleményalkotásra. Problémát itt annak megítélése jelent, mekkora az a szükséges és elégséges tényinformáció mennyiség, mely a hiteles, adekvát korkép kialakításához nélkülözhetetlen. A jelenkort feldolgozó nyolcadikos tananyag tartalmazza a legtöbb adatot, mégsem képes a mennyiséggel arányos hatékonyságot elérni a közelmúlt történetének megismertetésében. Önmagukban a tények mentesek az érzékenységtől, azok

¹ Szerencsés Károly: Az 1867–1990 közötti magyar történelem tanításának neuralgikus pontjai. In: V. Molnár László. (szerk.) Új törekvések a történelemtanításban. Keraban Kiadó, Budapest, 1993. 101. p.

² Hayden White: A történelem terhe. Osiris Kiadó, Budapest, 1997. 244. p.

³ Salamon Konrád: Arányok, értékek és nemzettudat az oktatásban. In.: Módszertani Lapok. Történelem. XL Évfolyam 1. szám. 1999. március. 3. p.

⁴ Hayden White. I. m. 263. p.

adottak. Nem mindegy viszont, hogy a tényekkel hogyan bánunk. *Torz történelemszemlélethez*, dogmatizmushoz vezet, „ha valamilyen tétel igazolásához keresünk tényeket, adatokat múltunkból”.⁵ A történelem tanulmányozása során ezért célszerű kerülni a *dedukciót*. Torzítást jelent bizonyos tények *elhallgatása*, mások *túlhangsúlyozása*, a téves, vagy egyenesen hazug *aktualizálás* (belemagyarázás), ugyanazon tények rövid időn belül többszöri *átértékelése* (a „már megint másképp volt”), a *bűnbakkeresés* (árulók, ellenségképek, a bűntudatkeltés, a félelemkeltés, vagy éppen *gyűlölet* szítása), a fontos személyek körüli *mitoszteremtés* is.

Az eredményes történelemtanítás záloga a jól képzett, adekvát történelemszemlélettel rendelkező, a pedagógusmesterség iránt elhivatottságot érző *történelemtanár*. A történelemtanítás legfontosabb eszköze pedig a *tankönyv*. Az iskolai szervezetben tanulók számára a tankönyv nélkülözhetetlen, hisz a rendszerezett és írásban rögzített tudást a legközvetlenebb módon teszi elérhetővé minden diák számára. Závodszy Géza egy tanulmányában rámutat, hogy „a *közoktatás nemzeti ügy*, bizonyára *nemzeti ügy a tankönyv is*.” F. Shoemaker amerikai szerzőtől idéz egy gondolatot, miszerint „a tankönyveket a nemzeti kultúra szimbólumainak is tekinthetjük (...) Talán sokkal jobban kifejezik a nemzeti eszméket és értékeket, mint a pénzerméken és zászlókon szereplő figurák”.⁶ Az adott korra jellemző, milyen eszméket, értékeket közvetítenek tankönyvei és hogyan.

1989 után az összes tantárgy közül a történelem tananyaga szorult a legalaposabb *átértékelésre*, főleg a XX. század történelme. Ezért első évben ideiglenes tankönyv jelent meg mind a 8., mind a 12. évfolyam számára, mely az eseményeket csupán 1945-ig tárgyalta. A tankönyvkiadás monopóliumának megszűnésével 1990-től a tanárok több lehetséges kötet közül válogathatnak. A végbement *szemléletváltozás* nyomán azt várnánk, hogy a XX. század története, és benne az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc hiteles, a történeti kutatás legújabb eredményeit is felhasználó bemutatásra kerüljön. Vélhetnénk, hogy összeesküvés-elméletek helyett a tankönyvek a fejlemények tényszerű és élményszerű bemutatására, a döntéshozók dilemmáira, a főszereplők személyes életútjára, a kor hangulatának megragadására, a nemzetközi helyzet magyarországi eseményekre gyakorolt hatására helyezik a hangsúlyt. Míndez csupán részben valósul meg. Az 1956-os *forradalom a történelem-tankönyvekben* egyike azon érzékeny témáknak, melyekben a legdinamikusabb szemléletváltozás történt. Kiválóan alkalmas arra, hogy a közelmúlt történelmének tanítása kapcsán felmerülő problémákat tanulmányozhassuk. Napjaink történelemkönyvei a forradalmat spontán jellegű, elsöprő erejű és világtörténelmi szempontból is számottevő eseményként mutatják be. A továbbiakban a két legelterjedtebb nyolcadikos tankönyv 1956-os fejezeit tekintem át.

1993-ban jelent meg *Dürr Béla nyolcadikos tankönyve*.⁷ Közlő-leíró jellege, hosszú leckéi, a csekély mennyiségű illusztráció, a munkáltató feladatok hiánya miatt ugyan nem képes a legkorszerűbb didaktikai szempontoknak eleget tenni, mégis, az anyag korrekt, részleteiben is megbízható kifejtése, elfogulatlan szemlélete 1956 általános iskolai bemutatásának egyik legelfogadhatóbb, legteljesebb verzióját nyújtja. Dürr Béla mértéktartó feldolgozásában világosan nyomon követhető az események jellegének változása, Nagy Imre és Kádár János nézeteinek formálódása, a Nagy Imre-kormány változó megítélése és szerepvállalása. A *forradalom győzelmét* a többpártrendszerű demokrácia létrejöttének lehetőségéhez köti, az utcán zajló eseményeket *fegyveres felkelésnek*, résztvevőit *felkelőknek* nevezi. Sajátos, hogy nem taglalja kilétüket, nem említi azt sem, hogy többségük fiatal volt. Tartózkodik a *forradalmár* kifejezés használatától, „*forradalmi megmozdulásokat*” is csupán egyszerűen említi, az események vidéki városokra való kiterjedése kapcsán. A lecke főcímén kívül másutt nem használja a *szabadságharc* kifejezést sem, a szovjet beavatkozással *fegyveres felkelők* veszik fel a küzdelmet. Nem ad útmutatót a *Molotov-koktél* készítéséhez és használatához, meg sem említi azt, sőt, a forradalom jelképévé vált *lyukas zászlót* sem.

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc című lecke *A diktatúra végnapjairól* szövege 1956 júliusától mutatja be a „reformok iránt értetlen”, népszerűtlen Gerő-féle pártvezetést, Nagy Imre mellőzését, a tömegek csalódottságát, követeléseit, Rajk László és társai újratemetésének körülményeit, a pártvezetés jogosztól-viai tárgyalásait, az egyetemi ifjúság azonnali cselekvést sürgető kezdeményezéseit, a MEFESZ szegedi megalakulását, majd országos mozgalommá terebélyesedését. A történelmi pillanat háttérül a pártállam erkölcsi válsága és a Gomulka vezette lengyelországi reformerők hatalomra jutása szolgál. Ponról pontra közli

⁵ Domokos Zsuzsanna. Vázlatok a hamis történelmi tudat történelemformáló szerepéről. In.: V. Molnár László: (szerk.) *Történelemmetodikai műhelytanulmányok*, Tárogató Kiadó, Budapest, 1996. 49–50. p.

⁶ Závodszy Géza: *Tankönyv, iskola, társadalom*. In.: *Módszertani Lapok. Történelem*. 2002. 2. szám 23. p. (Idézi F. Shoemaker. *The Education Quarterly*, Vol. XIV. No 54. 108.p.)

⁷ Dürr Béla: *Történelem* 8. Korona Kiadó, Budapest. 1993. 162–175. pp. Kiemelések tőlem.

az egyetemi diákság követeléseit, valamint hogy a rádió elutasította azok beolvasását, ami a tüntetés egyik kiváltó oka volt.

A *békés tüntetésből fegyveres felkelés* címmel végigköveti október 23-a minden eseményét. A Szabad Nép „Új tavaszi szemle” c. vezércikkében az ifjúság mellé állt. A tüntetés betiltásának, majd engedélyezésének részleteinél megnevezi Piros László belügyminisztert, Révait és Marosánt, utóbbiak készek lövetni, valamint Kopácsi Sándort, Budapest rendőrfőkapitányát, aki erre nem hajlandó. (A döntéshozók név szerinti említése ritkaság tankönyveinkben.) Végigköveti a tüntetés menetét, helyszíneit, szónokait, a szavallattal fellépő neves színészeket, a tüntetők jelszavait: „Rákosit a Dunába, Nagy Imrét a kormányba”, „Aki magyar velünk tart!”, „Ruszkik haza!”, „Most vagy soha!”. Nem hallgatja el azt sem, hogy a 200 ezer tüntető követelésére a Parlament erkélyéről rövid beszédet mondó Nagy Imre óriási csalódást okozott. A tömeg hangulatát és a beszéd rövid tartalmát is megismerteti olvasóival: Nagy Imre a problémák pártvezetésén belüli megoldásért ígerte, és visszatérést az 1953-ban meghirdetett kormányprogramhoz. A diákok így megismerik Nagy Imre álláspontját október 23-án, s a könyv nyomán követi annak későbbi változását. A Sztálin-szobor ledöntésével, majd a rádió előtti első lövések eldördülésével a szerző megállapítja: ezzel kirobbant a *fegyveres felkelés*. Azt nem mondja el, honnan szereztek a tüntetők fegyvert, azt sem, milyen objektumokat foglaltak el.

Kíséret a fegyveres felkelés elfojtására cím alatt összegzi a pártvezetés dilemmáját. Nem leplezi, hogy Nagy Imre erre az ülésre sietett október 23-a éjszakáján, őt és csoportjából Losonczy Gézát valamint Donáth Ferencet beválasztották a Központi Vezetőségbe. Megnevezi a résztvevőket, a határozatot a *szovjet csapatok behívásáról* (melyet Nagy Imre nem írt alá), és szól a fegyveres felkelés *ellenforradalomnak* bélyegzéséről. Nem tér viszont ki arra, hogy másnap Moszkvából *szovjet tanácsadók* érkeztek, akiknek végig fontos szerepük volt a pártvezetés döntéseiben. Megállapítja, hogy a *szovjet katonai beavatkozás* (Kelet-Berlinben 1953-ban bevált) elrettentő taktikájával szemben Budapesten néhány ezer *fegyveres felkelő* eredményesen vette fel a harcot, megnevezi a *fegyveres ellenállás főbb gócpontjait*, és nem hallgatja el azt sem, hogy Nagy Imre kormánya *kijárási tilalmat és statáriumot* hirdetett. Tényilagosan, mégis megrázó erővel írja le az október 25-i Parlament előtti békés tüntetés *vérengzésbe* torkollását, az elesettek és sebesültek számát. Az *ÁVH gyilkos provokációja* hatásaként ír az utcai *lincselésekről*. Nem hallgatja el azt sem, hogy ezekben a napokban a pártvezetés és a *kormány tehetetlen*, hogy az új főtitkár, Kádár „*népellenes ellenforradalmi elemek fegyveres felkeléséről*”, Nagy Imre pedig „*elkeseredett dolgozókhoz csapódott kis számú ellenforradalmárról*” beszél, s hogy mindketten *fegyverletételre* szólítják fel a fegyveres felkelőket – eredménytelenül.

Október 28-át jelöli meg „*fordulatként a fegyveres felkelés megítélésében*”, amikor Nagy Imre új, *nemzeti kormánya* megalakul, és a kormányfő *elveti* a „*jelenlegi hatalmas népmozgalom ellenforradalom*” voltát, bejelent a *szovjet csapatok* kivonását, az ÁVH feloszlását, törvényesnek ismeri el a munkástanácsokat, a felkelőknek ígéretet tesz az új karhatalomba való beolvasztásra. A körülményeket részletesen ismertetve tárgyalja az október 30-i *Köztársaság téri pártszékház ostromát*, ahol a felfokozott gyűlölet lincseléshez vezetett, de nem említi az áldozatok számát. Idézi viszont az *Írószövetség nyilatkozatát*, mely elítéli a lincselést, és felszólít a *forradalom tisztaságának megővésére*.

A *forradalom átmeneti győzelmét* az október 30 – november 3. közötti időszakra teszi, ahol kiemeli MSZMP megszervezését, megnevezi az Ideiglenes Intézőbizottság a hét tagját, az egypártrendszer megszűnését, a *szovjet csapatok* Budapestről való kivonását, *esélyt a többpártrendszerű demokrácia formálódására*. Nagy Imre bejelentését a *Varsói Szerződésből való kilépésről* és az ország *semlegességéről* viszont nem támasztja alá semmilyen körülmény ismertetésével (pl. nem említi, hogy a *szovjet csapatok* az ígérekkel ellentétben nem kifelé mentek, hanem befelé jöttek). *Mindszenty bíboros beszédéből* nem idéz, szükséztlenül annyit közöl csupán, hogy a beszéd a kormány munkáját kívánta elősegíteni. Részletesen bemutatja viszont a november 3-án megalakult új koalíciós kormány összetételét. Itt mondja ki: „*Győzött tehát a forradalom, minden feltétel adottnak tűnt az új, demokratikus rendszer kialakításához*”.

A *forradalom veresége* cím alatt először a magyar forradalom *nemzetközi visszhangját* ismerteti. Itt tesz említést arról, hogy a *nyugati országok propagandája* biztatta a kelet-európai népeket, kövessék a szabad világ példáját. A győzelmet látva azonban elbizonytalanodtak. Elemzi a nagyhatalmak erőviszonyait, a *szezei válság* teremtette helyzetet és az USA bejelentését, mely szerint a magyar kérdés megoldásába *nem kíván beavatkozni*. Elmondja, hogy a *szovjet* vezetés, megszerezve a szocialista tábor támogatását, a *fegyveres beavatkozás* mellett döntött. Röviden összegzi a *Maléter Pál* vezette katonai küldöttség letartóztatását, *Kádár* szovjetekhez való átállását, *ellenkormánya* megalakulását Szolnokra teszi. Nagy Imre november 4-i drámai hangú rádióbeszédét teljes terjedelmében idézi. A *fegyveres harcokban elesettek* számát 2700-ra, a *külföldre*

menekültekét pedig 200 ezerre becsüli. Utal *Kádár első nyilatkozatainak ígéreteire* a forradalom vívmányainak megőrzéséről, illetve arról, hogy Nagy Imrét is beveszi a kormányába. Ám Nagy Imrék erről hallani sem akartak, ezért a jugoszláv nagykövetségre menekültek. Arról, hogy befogadásuk Tito által készített csapda volt, valamint Nagy Imréké snagovi fogva tartásáról csak a középiskolás könyvek számolnak be.

Megtortás a forradalom után címmel kiemeli Kádár kormányának szovjet páncélosokkal való bevonulását Budapestre, *Nagy Imre törvényes kormányának* létezését, amely Kádár hatalmának törvényessé tételét akadályozta. Elmondja, hogy Kádár írásban adott biztosítékot Nagy Imrénék és társainak a szabad elvonulásra. Az erőszak nyílt alkalmazására hirtelen felállítják a „forradalmi karhatalmat” (*pufajkások*), és decemberben a *forradalmat* már hivatalosan „ellenforradalmi lázadésként” nevezik meg. A sztrájkok, tüntetések sorában tesz említést a karhatalmisták *salgótarjáni* 80 halálos áldozattal járó *sortúzeréről*. A *megtortásokat*, a bosszúállást Haynau rémuralmát idéző, 10–15 évig tartó időszaknak nevezi. A *halálra ítélték* számát 300-ra, a *börtönre ítéltékét* tízezerre is többre teszi, szól az internálótáborok újbóli megnyitásáról. Részletesen kitér a *Nagy Imre-perre*, felsorolja az abban halálra, illetve börtönre ítélteteket. Bemutatja, hogy Nagy Imre a tárgyaláson Magyarország törvényes miniszterelnökének vallotta magát. A pártállami rendszer helyreállításának leírása után ismereteli az 1959-es részleges *amnesztiát*, az 1960-as második amnesztiarendeleetet, majd az 1963-as általános *közkegyelmi* rendeleetet, amely után a Kádár-rendszer fokozatosan „puha diktatúrává” alakult.

Helméczy Máttyás nyolcadikos tankönyve⁸ 1990-től több kiadásban ismert, a legutóbbi 2004-es változat a kerettanterv szerint átdolgozott, számos tartalmi és formai újdonsággal bővített kötet. A gazdagon, színes fotókkal illusztrált, bő didaktikai apparátussal készült tankönyv munkáltaó jellegű. Ebben a tekintetben mondható korszerűbbnek, mint Dürr Béla munkája. Leckéi jól tagolt, rövid gondolati egységekből állnak. Szövege lényegre törő, tömör, ám sokszor éppen a tömörség megy az érthetőség rovására.

Lássuk, miben tér el ez a feldolgozás Dürr Béla munkájától. Az '56-os leckék szövegében számos, leginkább a fontos tények elhallgatásából eredő torzítást találhatunk, főleg az '56 júliusától november 4-ig terjedő időszakkal kapcsolatban. A „*Forradalom és szabadságharc Magyarországon, 1956*” c. lecke az előzmények közül kihagyja Rajk László és társai újratemetését, valamint Gerő jugoszláviai tárgyalásait. Ellenben a precíz adatoltságra való törekvést sejtetve három egymást követő ponton *óra, perc pontosságú időközléssel* adja meg a tüntetés betöltésének, engedélyezésének, majd kezdetének időadatát. Ennek ellenére névvel nem közli, kik döntöttek és miért, mit tett ezalatt a rendőrség, a hadsereg. Alig tudunk meg valamit arról, hogyan zajlott maga a tüntetés, kik szónokoltak, melyek voltak a tömeg jelszavai. Sztálin szobrának ledöntését viszont precízen, percre pontosan közli. A *forradalmár* kifejezést az egész leckében mindössze egyszer használja, sajátos módon épp ott, ahol az első lövések eldördülnek: „a rádiónál robbant ki az első tűzharc a *fegyvert szerzett forradalmárok* s a rádió őrizetére kirendelt védők között”. Az éjszaka elfoglalt objektumokról és arról, honnan szereztek a tüntetők fegyvert, nem tudunk meg semmit. Október 23-át tömör megállapítással zárja: „A délben kezdődött *tüntetés* este már *forradalom*má, másnap hajnalban pedig *szabadságharc*óá változott.” Ebből a diák arra a következtetésre juthat, hogy ott van forradalom, ahol lőnek. Az október 24-étől kibontakozó utcai harcoknál nem tudjuk meg, valójában kik és hol vették fel a harcot a szovjetekkel. Nem beszél a fegyveres felkelők gócpontjairól (!?), a magyar honvédséget és rendőrséget meg sem említi. A november 4-i második szovjet támadásnál emeli ki a *fiatalok* szerepét az utcai harcokban.

1956 egyik jellemzője az, hogy nem voltak nagy vezetői, ezért az utcai harcot vállaló névtelen felkelőket, a „*pesti srácokat*” nevezi néhány tankönyvszerző forradalmároknak, az óvatosabban fogalmazók pedig felkelőknek (Dürr, Salamon Konrád). A *lincselések* leírásánál viszont a legtöbb szerző személytelen mondatot szerkeszt, vagy a feldühödött *tömeg*ről beszél.

Helméczy érezhetően *eszményíti Nagy Imre alakját*: kiemeli magyaros külsejét, izes beszédét és népszerűségét, mint „*földosztó miniszter*”. Hangsúlyozza, hogy bár kommunisztává a Szovjetunióban lett, a sztálinista módszerektől távol tartotta magát. Nem részletezi viszont a Szovjetunióban folytatott tevékenységét, meg sem említi hazatérése utáni belügyminiszterségét Tildy kormányában, élelmezési, majd begyűjtési miniszterségét a parasztságra nézve legkeményebb időkben, az 50-es évek elején. Megemlíti ugyan, hogy október 23-án este *beszédet* mondott a *Parlament*ből, de hogy mit mondott, s annak milyen hatása volt, arról hallgat. Megemlíti, hogy Nagy Imre a vérontás elkerülése végett egyezkedést javasolt, de azt nem, hogy a felkelőket fegyvertételre szólította fel, és azt sem, hogy kormányra kerülve *statáriumot* és kijárási tilalmat rendelt el. Azt azonban

⁸ Helméczy Máttyás: Történelem 8. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004. 164–173. pp. Kiemelések tőlem.

közli, hogy okt. 24-én Moszkvából szovjet tanácsadók érkeztek, akiknek jelentős szerepük volt az események alakulásában. A *Nagy Imre-kormány tevékenységéről* az első napokban csak annyit mond, hogy próbált *kiutat* találni, s hogy október 28-án állt a folyamatosan erősödő forradalom oldalára, és az eseményeket *nemzeti forradalomnak* minősítette. Előbb viszont a szerző elhallgatta, hogy a kormány és a pártvezetés tagjai addigi nyilatkozataikban *fegyveres ellenforradalomról* beszéltek, és hogy gyakorlatilag alig volt befolyásuk az utcán zajló eseményekre. A többpártrendszer újjáéledését megemlíti ugyan, de hogy mely pártok alakultak és kikből állt Nagy Imre kormánya, azt nem tárgyalja. *Mindszenty* bíboros sem szerepel a könyvben, ez azért kár, mivel az 1989 előtti tankönyvek Nagy Imrén kívül éppen őt használták bűnbaknak.

Arra a kérdésre tehát, hogy *mi történt Magyarországon 1956-ban*, a fiatalok Dürr Béla könyvéből kapnak árnyaltabb, hitelesebb választ. Helméczy Máttyás munkájának erényei a gazdagabb didaktikai apparátusban rejlenek. Ám olyan tankönyv még nem jelent meg, amely minden igényt kielégítene. Ezért a történelemtanár feladata, hogy szakmai tudására, józan ítélőképességére és emberségére alapozva egészítse ki, árnyalja a tananyagot, indokolt esetben foglaljon állást, ha kell, javítsa a tankönyvek esetleges hiányosságait, tévedéseit. Záró gondolatom egy idézet, amely Szerencsés Károly egyik, a huszadik századi történelem tanításáról szóló tanulmányából való. *„A fiatalságnak tudnia kell, mi történt 1956-ban Budapesten és az országban, mert túl nagy erő a forradalom vihara még ma is ahhoz, hogy megmaradhasson a múzeumok tárlóiban, és azért is, mert érthetetlenek az azt követő évtizedek történései e nélkül.”*⁹

ERIKA BALOG

The problems of modern history instruction

20th century history is full of 'sensitive points'. The events of the earlier centuries can be studied retrospectively, and their impact is not so powerful as those of the 'terrible twentieth century'. The last century, especially its second half, has not been tamed yet. Its agents live among us, its consequences, certain institutions and attitudes still have their impacts and many sources have been destroyed or sealed. Those people who have lived through some of these events react sensitively and passionately.

The most dynamic change has happened in the teaching approach of the '56 revolution. It is an excellent example for teachers to face the problems of history instruction, which is inevitably our task, however difficult it is. The roots of our recent problems go back to there, and to be able to find answers to our present questions we have to look back to the history of the 20th century.

⁹ Szerencsés Károly: l. m. 110. p.